

Summæ Theologicæ Scholasticæ Et Moralis In Qvatuor Partes Distributæ Pars ...

In qua de Virtutibus in Communi, & Theologicis, Fide, Spe & Charitate, nec
non Virtutibus Cardinalibus, præsertim Justitia & Jure, ac Religione
ceterisq[ue] annexis, & Vitiis Oppositis in particulari breviter & dilucidè
tractatur

Herincx, Wilhelm

Antverpiæ, 1663

Quæstio I. Quid sit Virtus?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72941](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72941)

PRÆFATIO.

EXTRACTATIS in Parte precedenti ijs, qua D. Thomas in Prima Secunda explicat, Fine videlicet Ultimo, medijsq; eo conducen-ribus vel ab illo avertentibus (qua sunt actus boni & mali, seu meritorij & demeritorij) eorumq; regulis & principiis: in hac Tertia Parte agendum erit de ijs, qua D. Thomas Secunda Secunda tractat, nimirum de Virtutibus & Vitiis singillatim, quaq; ob abundantiam materia specialem sibi Theologiae partem merito vendicant; praesertim commodissime & iuxta ordinatam methodum Disputationem de Virtutibus & vitiis in genere; quamquam de his D. Thomas in Prima Secunda egerit. Estq; notitia hujus materia cuius Theologo & curam animarum habenti utilisima: etsi quoque ad Ethicam seu Philosophiam moralem spectet notitia Virtutum & Vitiiorum moralium, quatenus consonant aut dissonant praesertim rectae rationi; & non quatenus respectum dicunt ad supernaturalem beatitudinem; prout neque ad illam spectat tractatio de Virtutibus infusis, sive Theologicis, de quibus hic ex professo tractatur.

Hanc itaque Partem secabimus in quatuor Tractatus. Et in primo quidem de Virtutibus in communi, & de tribus Theologicis in speciali: in secundo de quatuor Virtutibus Cardinalibus: in tertio de Contractibus, in quarto denique de Religione & aliis Virtutibus fustitia affinis, quantum fieri poterit claritate & brevitate, Deo opitulante, agemus.

DISPUTATIO PRIMA.

De Virtutibus & Vitiis in Communi.

QUÆSTIO I.

Quid sit Virtus?

opus ejus bonum, virtutem visivam, & virtutem equi ad currendum, pro exemplis posuit.

Secundo sumitur pro effectu facultatis operativae, praesertim excellentis, ut *Marci 6. Non poterat ibi virtutem ullam facere.* Aut pro fructu alicujus potentiae seu facultatis generativae. *Joelis 2. Lignum ait sibi fructum suum, ficus & vinea dederunt virtutem.*

Tertio sumitur pro principio permanente potentiam proximè inclinante ad bene operandum. Prout virtutes intellectuales inclinant intellectum ad bonè intelligendum.

A dunt

1.
Varia acci-
piones Vig-
norum.

IRTUTIS nomen variè sumitur. Primò pro quacumque perfectione, praesertim si in facultate aliquid faciendi consistat; ut *Psal.*

32. Spiritus oris ejus omnis virtus eorum, caelorum scilicet. Simili sensu *Philosophus 2. Eth. 6. in princ.* describens virtutem esse, qua bonum facit habentem, & *Hermox Sum. Theol. Pars III.*

Disp. I. De Virtutibus & Vitiis in Communi.

dum seu cognoscendum; morales ad bene moraliter operandum.

Virtus moralis proprie Virtus.

Quarto sumitur pro Virtute morali generatim dicta: quæ sola est proprie Virtus, ceteræ autem tantum analogice: eò quod non faciunt hominem simpliciter bonum, sed solum bene intelligentem: simpliciter autem bonum efficiunt, quæ dant bonum usum liberi arbitrii, unde homo simpliciter bonus dicitur; prout faciunt Virtutes morales. Est itaque Virtus moralis, principium permanens, sive habitus ex se inclinans potentiam seu voluntatem ad actionem moraliter honestam. Quo nomine consequenter intelligitur sola virtus voluntatis: quamquam adhuc quodam sensu eo gaudere possit prudentia & fides infusa, etsi alioquin Virtutes intellectuales: eò quod nimirum necessariae sint, proximèque dirigant voluntatem, ad hoc, ut ipsa bene moraliter operetur, sive naturaliter, sive supernaturaliter.

2. Eius descriptio apud Scholasticos ex vulgata examinatione.

Solet autem Virtus moralis definiri à Theologis ex Augustino l. 2. de lib. arbit. c. 18. & 19. & 1. Retract. c. 6. Bona qualitas mentis, quæ rectè vivitur, quæ nemo malè utitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur. Verùm nisi postrema particula omittatur, non continebitur Virtus moralis acquisita, sed sola infusa; quam solum videlicet Deus operatur in nobis sine nobis physicè coefficientibus. Neque ista particula in locis citatis Augustini legitur: qui proinde l. 18. cit. in fine, reliqua verba applicat etiam Virtutibus Cardinalibus, dicens: Nam neque prudentia, neque fortitudine, neque temperantia malè quis utitur: in his enim omnibus sicut in ipsa etiam, quam tu commemorasti, iustitia rectè ratio viget, sine qua virtutes esse non possunt: rectè autem ratione malè uti nemo potest. Aliàs autem eadem particula solet etiam applicari gratis prævenientibus liberum arbitrium, quas Deus operatur in nobis sine nobis; supple, liberè cooperantibus.

3. Eiusdem vulgata ex Philosopho definitio.

Alia eaque vulgata definitio Virtutis moralis sumitur ex Philosopho 2. Eth. 6. quæ talis est: Habitus electivus in mediocritate consistens; quæ quidem mediocritas à recta ratione præfinita sit. Ubi per habitum electivum intelligitur habitus voluntatis; uti ipsa voluntas solet vocari potentia electiva, etsi alioquin sit etiam apta intendere. Mediocritas ad rationem Virtutis requiritur ab omnibus Theologis. Unde est vulgatum istud: Virtus consistit in medio. Nimirum quia non potest declinare in excedens aut deficiens. Ad quod confirmandum adduci solet illud Deuter. 5. Custodite igitur & facite, quæ precepit Dominus Deus vobis. Non declinabitur neque ad dexteram (scilicet per excessum) neque ad sinistram (scilicet per defectum) sed per viam quam precepit Dominus Deus vester. Conformia habentur Proverb. 4. & Isai 30. Debet porro

Virtus consistit in medio.

Præfinito per prudentiam.

mediocritas hæc sive modus & limes certus præfinitur seu proponi per rectam sive prudentem rationem: Sine qua Virtutes esse non possunt, ut ait August. sup. Ut proinde Seraphicus Pater Franciscus (teste S. Bonaventura c. 5. Legenda) dixit Prudentiam seu discretionem esse aurigam virtutum; sine qua nimirum virtutes sunt vitia.

Qua dicitur Auriga Virtutum.

Mediocritas autem sive medium virtutis, etsi semper proponi debeat per rationem rectam, aliud tamen appellari solet medium rei, aliud rationis. Illud est, quod ex natura rei ita taxatum est, ut in omnibus sit omnino idem: hoc verò, quod non ita determinatum est, sed variatur ex diversis conditionibus & circumstantiis personarum operantium, atque adeo taxatur per rationem juxta particularia cuiusque operantis dispositionem. Ob quod taxatio tribuitur rationi, si ipsa debeat medium expendere ex circumstantiis, quæ in ipsa resunt: non enim tale est, quia ratio dicitur, sed potius ideo ratio dicitur, quia est tale in re.

4. Medium rei, aliud rationis.

Medium rei habet iustitia commutativa, nempe reddere cuique præcisè quod suum est, sive statuere vel conservare æqualitatem rei ad rem: quod medium per se loquendo est idem in omnibus. Estque id non solum verum de redditione debiti, sed etiam de permutatione rerum; quod est contra Franciscum Felix c. 4. de Virtut. dist. 1. n. 6. Quamvis enim in medio commutationis sive potius in pretio rerum sit quadam latitudo, ob quam pretium justum & vulgare non consistit in indivisibili, sed ejus iustitia taxatur omnibus consideratis per prudentem rationem (quod solum vult Scotus 4. d. 15. q. 2. n. 15.) hoc ipsum tamen medium statuitur per se loquendo ex comparatione rei ad rem independentem ab his vel illis personis operantibus, v. g. non considerando, an persona emens aut vendens sit dives, aut pauper, sed qualitatem ærcis & pretii; quod proinde cum sua latitudine est idem respectu omnium. Medium rationis habet Temperantia & Fortitudo. Nam quantitas cibi & potus, quæ hoc tempore aut in hac persona est medium proportionatum, potest alio tempore vel in alia persona esse excedens vel deficiens. Similiter contingit in Fortitudine, quæ postulat aggressionem vel fugam periculorum, juxta quod recta ratio dicitur, attentà gravitate rationum, & perpensis viribus operantis; ideoque periculum idem aggredi in uno exigit, in alio verat Fortitudo. Unde in definiendo hoc medio velut magis occulto & indeterminato quantum ad cognitionem, facile erratur: etsi supposita bonâ fide, & ignorantia veri medii, actio operantis sit formaliter bona. Quale autem medium ceteræ virtutes morales habeant ex earum speciali conditione & natura judicari debet.

5. Medium rei habet iustitia commutativa.

Etiã in permutatione rerum.

Medium rationis habet Temperantia & Fortitudo.

In quo præfinito facile erratur.

Advertendum quoque, medium rationis non

Non consistit in indivisibili.

Est ordinata, ut non semper inter extrema vitiosa.

non semper consistere in indivisibili: qui enim v.g. temperans est comedendo tot uncias panis, non statim fit intemperans, si paulo amplius, vel insensibilis, si paulo minus comedat. Deinde extrema, inter quae consistit Virtus moralis, ordinariè quidem sunt vitiosa, ut patet in materia Temperantiae, Fortitudinis, Liberalitatis &c. non tamen semper, quin saltem excessus possit esse non malus, aut etiam laudabilis, v.g. in iustitia: qui enim ex iustitia debet v. g. centum, si excedat seu plus det, eatenus quidem non exercet actum iustitiae; tamen non necessariò peccat, quin immo potest bene agere, excedendo v. g. actum liberalitatis, aut misericordiae. Quòd si quis unitantum caret ultra debitum, ut impotentem se per hoc redderet ad solvendum alia debita, is non peccaret contra iustitiam excedendo, sed potius deficiendo, scilicet respectu aliorum. Itaque Virtus moralis dici potest habere medium inter duo extrema, quatenus tendit in aliquam determinatam materiam sub certa scilicet latitudine, ut saltem, si minus vel amplius fiat, non exercentur actus talis virtutis: ac insuper plerumque habent medium consistens inter duo extrema vitiosa, quae videlicet ex natura rei apparent indecentia.

7. Virtutes Theologicae qui consistunt in merito.

Quod attinet Virtutes Theologicas (quas Aristoteles non agnovit) etiam haec aequaliter consistunt in medio, ut docent passim Theologi cum D. Thoma & Scoto 3. d. 26. n. 24. Non quidem ex parte objecti secundum se, cum illud sit Deus, cui quantum est ex se, non potest nimium credi, ob infinitam ejus veritatem: quem similiter non possumus nimium concupiscere, ob infinitam ejus desiderabilitatem: quem denique non possumus nimium diligere ob infinitam ejus bonitatem & perfectionem; ita ut rectè Bernardus in princip. Libri de diligendo Deo dixerit: Modus diligendi Deum est sine modo diligere. Habent tamen aliquo modo medium ex parte actus; sive, ut loquitur D. Thomas, per accidens: nam potest in illis excedi vel defici. Excedi quidem, credo aliquid Deo convenire quod non convenit, aut credendo nimis leviter: sperando, seu potius praesumendo beatitudinem consequi sine meritis, aut ex propriis viribus, vel sperando Deum comprehendere: diligendo perfectionem falsò existimatam Deo competere, aut sic solum Deum diligendo, ut odio habeatur creatura. Potest autem defici, dum non creditur, speratur, vel diligitur, quando est praecipuum: item discredendo pertinaciter, desperando, Deum odio habendo.

8. Completa ratio virtutis exigit seu comportat prudentiam.

Circa rationem Virtutis docet insuper Scotus 1. d. 17. q. 3. n. 13. & 14. completam rationem Virtutis non consistere in solo habitu virtuoso, quatenus est quaedam qualitas, sed insuper quatenus coexistit seu comparatur prudentiam: quemadmodum ipse a Hermez Sum. Theol. Parc III.

ctus virtuosus seu bonus ultra substantiam actus; prout est quaedam qualitas, requirit ad bonitatem, quòd coexistat cum prudentia seu dictamine illius. Ita Scotus rectè intellexit Vasquez disp. 84. c. 1. et si Valentia, Malderus, & plures alii cum aliter & malè intellexerint, quasi voluisset Scotus Virtutem non esse essentialiter habitum, sed tantum relationem quamdam ad prudentiam, cujus ipse habitus sit fundamentum; quòd à mente Scoti est planè alienum; ut insipienti verborum contextum satis patere potest. Ratio hujus doctrinae est, quòd completa ratio Virtutis non possit inclinare in malum; eò quòd nemo malè Virtute utatur, juxta Augustinum l. 2. de lib. arbit. c. 18. & 19. & Doctores communiter: habitus autem virtuosus, quatenus est quaedam qualitas, potest inclinare in malum, ut contra D. Thomam & plerisque alios docet Scotus, Arraga disp. 33. sect. 1. subsect. 2. & valde inclinatur Vasquez sup. c. 2. & probabile censent varii Recentiores. Quam doctrinam satis insinuat ipse Augustinus sup. dum in verbis ibi prolatis totam impotentiam malè utendi Virtute refert in concursum rectae rationis, dicens: In his enim omnibus rectè ratio viget, sine qua Virtutes esse non possunt: rectè autem ratione nemo malè uti potest.

9. Sine quo possit habitus virtuosus inclinare in malum, ostenditur.

Habitu potest Virtutis posse interdum inclinare in malum, probatur: quia et si habitus virtuosus ordinariè & per se natus sit inclinare in actus virtuosos, sive elicitos juxta medium verum Virtutis & rectam rationem: idem tamen quoad entitatem potest per accidens inclinare, non solum in actum non bonum; v. g. deficiente libertate, sed etiam in actum verè malum.

Quod patet primò: nam qui assuevit aliquibus operationibus bonis, v. g. orationi, meditationi, jejunio &c. Experitur in se magnam inclinationem ad illas, etiam postquam mutato rerum statu ei sunt prohibita: haec autem inclinatio provenire debet à praecedenti habitu virtuoso; cum ex inclinatione potentiae, quam experimur, dari habitus colligamus.

Confirmatur exemplo habituum vitiosorum: qui enim diu assuevit furari propter luxuriam, eo sine cessante manet adhuc facilis & inclinatus ad furta. Qui assuevit ludere sine pecunia, manet ad lusum inclinatus etiam postea pecunià & damno familiae. Denique qui in saeculo assuevit studere ab vanam gloriam, eo sine in Religione mutato in alium honestum, adhuc erit indubiè ad studia propensior, quam si nullum habitum studendi habuisset.

Itaque habitus sic inclinatur ad objectum motivum seu formale, sub quo ceperit objectum materiale amari, ut ad hoc facilius, etiam motivo cessante. Ac proinde habitus inclinans ad objectum sub motivo bono, potest ad idem inclinare, quando illo motivo

rivo cessante, actus est malus.

Patet II. Quia permanente eodem motivo honestatis potest aliquando idem actus de bono fieri malus, ut offensum est *Parte 2. Tr. de Act. Human. disp. 3. q. 3.* ergo à pari, aut etiam à fortiori potest idem habitus in talem actum inclinare: dum enim invariatus manet actus, non debet variari habitus. Et quamquam ob variatum prudentiæ iudicium variari deberet actus, non sequitur, quin adhuc possit operari idem habitus virtuosus, quatenus est talis physice entitatis, etsi non quà virtuosus, utpote eatenus includens aut connotans prudentiam. Itaque completa Virtus, quã nemo malè utitur, importat inclinationem habitualem voluntatis in actum ut eliciendum aut elicibilem simul secundum inclinationem alterius habitus, scilicet prudentiæ.

10. *Differentia huc spectans inter virtutem intellectualem & moralem.*
Nec obstat I. Quòd habitus Virtutis intellectualis non possit inclinare in falsum: nam Virtus intellectualis aut veritas non dependet à consortio alicujus, ob cujus carentiam possit deficere à ratione sua; sicut Virtus moralis, item bonitas actus dependet à consortio prudentiæ. Deinde dum propositionis veritas est contingens (prout contingenter competit bonitas actibus) potest juxta probabilissimã doctrinam mutari eadem propositio de vera in falsam; adèque & idem habitus, etsi is non esset Virtus intellectualis, inclinare in verum & falsum. Immo & habitus scientificus quodammodo potest inclinare in falsum simul cum consortio habitus erronei, et dum ex una scientifica præmissa, & altera falsa inferitur Conclusio falsa.

11. *An possit quis malè uti habitu Virtutis Theologicæ.*
Non obstat II. Quòd etiam præscindendo à prudentia, nemo malè uti possit habitu Virtutis infusæ; utpote supernaturali, & respiciente actus, qui sunt speciale beneficium Dei & ex ejus speciali gratia procedunt. Nam etiam actus Virtutis infusæ potest saltè extrinsecè esse malus, si v.g. actus fidei impetretur ex pravo fine. Prout etiam ex vana gloria potest quis velle sacramentaliter confiteri, quod sine dolore supernaturali fieri non potest. Sic namque patratio miraculorum, consecratio Eucharistiæ, sunt opera supernaturalia, quæ tamen ex pravo fine aut circumstantia vitari possunt. Similiter potest Deus per gratiam instigare hominem, ut impleat præceptum auditionis missæ, etsi hic actum impletivum inficiat pravo fine. Supernaturalitas itaque actuum, & quòd dentur ex gratia Dei, solum excludit malitiam ipsis convenientem ex objecto & per se, seu malitiam oppositam illis virtutibus. Neque idcirco Deo specialiter concurrenti imputandum esset peccatum: quia id, ad quod specialiter concurrat Deus, est actus supernaturalis secundum suam entitatem; quã ratione est bonus. Quòd autem extrinsecè vitietur, non intenditur à Deo, nec provenit ex specialibus

Dei auxiliis, sed ex malitia humani arbitrii contra Dei voluntatem abuterentis beneficio Dei, & ea quæ secundum se bona sunt convertentis in malum usum. In hoc tamen differunt Virtutes infusæ à naturalibus, quòd his independentè à directione prudentiæ, quis malè uti possit tamquam principio, sitque etiam malitia opposita idem virtutibus, secus est de infusis.

12. *In doctrina Scoti non tollitur discriminè inter habitus Virtutum, & indifferentes: nam adhuc subsistit discriminè inter illos, quòd habitus Virtutum per se nati sunt inclinare in actus virtuosos, verumq; medium Virtutis, per accidens, autem solum & raro in actus vitiosos in quos habitus virtuosus per se inclinans, uti habitus indifferentes in id quod secundum se indifferens est. Si quis verò contenderet ad completam rationem virtutis non amplius requiri, quàm quòd per se nata sit inclinare in actus bonos, adèque admittat completam rationem virtutis posse inclinare per accidens in malum (quod vidi in Theibus publicis Lovanii defensum) is quoad inclinationem habitus virtuosus in malum non diffideret à Sententiã Scoti; sed refragaretur communiter ab aliis admittæ doctrinæ, quæ negat completam rationem virtutis posse inclinare in malum: quã suppositã demum procedit controversia inter D. Thomam & Scotum.*

QUÆSTIO II.

De Diversione Virtutis.

13. *Virtus analogicè dividitur in intellectualem & moralem.*
PRIMò dividi analogicè solet Virtus in genere in intellectualem & moralem; sive in eam quæ spectat ad intellectum, & eam quæ ad voluntatem. Intellectualis autè subdividitur à Philosopho 6. *Ethic. 3.* in Sapientiam, quæ juxta Philosophum inclinatur ad assensum conclusionum necessariarum per primas & altissimas causas. Intellectum, id est, habitum principiorum, sive quo assentimur principiis, scilicet mediatis seu non omnino primis & per se notis: Scientiam, quæ assentimur Conclusionibus deductis ex hujusmodi principiis evidētibus & necessariis. Artem, quæ est recta ratio factibilium: & Prudentiam, quæ est recta ratio agibilium. Ubi agere actionem internam, facere verò externam, ex mente Aristotelis significat. De his, demptà Prudentiã (de quã *Tract. seq.*) in Philoſophia. Fidem infusam aut Theologiam Philosophus non addidit, quia ignoravit.

14. *Ad addenda fides divina & Theologia.*
Opinio & fides humana juxta communem doctrinam excluduntur, quia non sunt habitus determinatè dicentes verum, sed æquè facile potest iis subesse falsitas; & consequenter non faciunt (prout facere debet Virtus intellectualis) hominem simpliciter